

คำสองพยางค์และคำซ้อนในภาษาไทย : การสืบหาความหมายจากภาษาจีน

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์¹

บทคัดย่อ

คำมูลซึ่งไม่ทราบที่มาและความหมายในคำสองพยางค์ และคำซ้อนภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้มีอยู่ไม่น้อย คำมูลเหล่านี้บางคำไม่มีที่ใช้เป็นคำโดดในภาษาปัจจุบัน บางคำแม้จะมีปรากฏในหนังสือวรรณคดีต่างๆ ก็ไม่ทราบความหมาย บางคำมีใช้อยู่แต่ในภาษาไทยบางถิ่น อย่างไรก็ตามตามความหมายของคำมูลเหล่านี้บางคำสามารถสืบสาวได้จากภาษาจีนโดยพิจารณาจากเสียงของคำเหล่านั้นในสมัยจีนโบราณและจีนเก่า เนื่องจากภาษาไทยและภาษาจีนอาจเป็นภาษาในตระกูลเดียวกันมาแต่เดิม หรืออาจยืมคำระหว่างกันในอดีตเพราะมีความสัมพันธ์กันมาแต่โบราณ

คำภาษาไทยที่ปรากฏอยู่ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542) นั้น คณะกรรมการชำระพจนานุกรมได้ถือหลักการทำพจนานุกรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า จะต้องให้ความรู้ในเรื่องอักษรวิธี การบอกเสียงอ่าน ความหมาย และประวัติของคำ ในเรื่องประวัติและความหมายของคำนั้น พจนานุกรมที่สมบูรณ์

¹ ศาสตราจารย์ชานในสาขาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จริงๆ จะต้องพยายามให้ประวัติและความหมายของคำแต่ละคำโดยละเอียด เป็นต้นว่า คำคำนั้นใช้กันในสมัยไหน มีความหมายอย่างไร มาจากภาษาอะไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากมากในการทำพจนานุกรม เพราะไม่อาจสอบสวนค้นหาเอกสารและหนังสืออ่านได้ทุกยุคทุกสมัย ดังนั้นจึงมีคำเป็นจำนวนมาก ซึ่งยังสืบและวินิจฉัยได้แต่เพียงรางๆ ยังตัดสินลงไปให้แน่แท้ไม่ได้ หรือยังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานชั่วคราวที่จะต้องหาหลักฐานกันต่อไป คำซึ่งไม่ทราบที่มาและความหมายเช่นที่กล่าวมานี้มีอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะคำสองพยางค์และคำซ้อนภาษาไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ จะพบว่า มีคำที่ไม่ทราบที่มาและความหมายสูญหายไป ไม่มีปรากฏใช้ตามลำพังในภาษาเป็นจำนวนมาก คำในคำสองพยางค์และคำซ้อนบางคำบัดนี้ไม่มีที่ใช้เป็นคำโดดๆ ในภาษาปัจจุบัน บางคำความหมายเลือนลง บางคำก็นับวันแต่จะสูญไปจากภาษา และแม้จะมีปรากฏในหนังสือวรรณคดีเก่าๆ ก็ไม่ทราบความหมาย บางคำยังมีที่ใช้อยู่ แต่ความหมายกลายไปก็มี บางคำมีเหลือใช้อยู่แต่ในภาษาไทยบางถิ่น การจะพิจารณาสืบสาวหาที่มาของคำเหล่านี้ นอกจากจะค้นจากภาษาไทยถิ่นทั่วทั้งที่พูดกันอยู่ในประเทศไทยและนอกเขตแดนไทย เช่น แถบมณฑลทางใต้ของจีนแล้ว บางคำนั้นเราสามารถศึกษาค้นหาที่มาได้จากภาษาจีนอันเป็นภาษาที่นักภาษาศาสตร์เชื่อกันว่าเป็นภาษาในตระกูลเดียวกับภาษาไทย

การพิจารณาสืบสาวที่มาของคำในภาษาไทยโดยเฉพาะคำประเภทสองพยางค์และคำซ้อนจากภาษาจีนจะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำไทยจำนวนมาก คำเหล่านี้บางคำก็มีเสียงตรงกัน บางคำก็มีเสียงเพี้ยนไปบ้าง อนึ่งคำจีนซึ่งจะยกขึ้นมาพิจารณาในงานวิจัยนี้จะถือตามสำเนียงจีนโบราณ (Archaic Chinese ประมาณ 1122-207 ปีก่อนคริสตกาล) และสำเนียงจีนเก่า (Ancient Chinese ประมาณ คริสต์ศักราช 601) เป็นเกณฑ์ การให้คำสำเนียงจีนโบราณจะใช้รูปสืบสร้าง (reconstructed forms) ซึ่ง Dr.Fang-Kuei Li ตั้งไว้¹ และมีเครื่องหมาย ** อยู่หน้าคำ

¹ Fang-Kuei Li (1971: 1-61) ได้ศึกษาเรื่องสำเนียงจีนโบราณพร้อมตั้งรูปสืบสร้างสำเนียงจีนโบราณไว้ในเรื่อง "Shàng-kūyīn yénchū"

ในขณะที่คำสำเนียงจีนเก่าจะใช้รูปสืบสร้างซึ่ง Bernhard Karlgren ตั้งไว้² และมีเครื่องหมาย * อยู่หน้าคำ

คำในภาษาไทยซึ่งปรากฏในคำสองพยางค์และคำซ้อนที่น่าจะเทียบได้กับคำภาษาจีนเนื่องจากมีเสียงและความหมายใกล้เคียงหรือคล้ายกันกับสำเนียงจีนโบราณ/จีนเก่าเท่าที่ผู้เขียนเก็บข้อมูลไว้มีอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตาม คำเหล่านั้นอาจใช้หรือไม่ใช้คำร่วมเชื้อสาย เพราะคงต้องศึกษาอีกมากเกี่ยวกับระบบและรูปแบบการปฏิภาณของเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ระหว่างภาษาไทยดั้งเดิมกับภาษาจีนโบราณ ในบทความนี้ผู้เขียนจะเสนอคำดังกล่าวเพียงบางส่วนไว้เป็นข้อมูลเท่านั้น โดยจะเรียงตามลำดับจาก ก-ข ดังนี้

ก(การ) : 工 *kung "งาน การงาน"

คำ กง เทียบได้กับคำจีน *kung มักใช้ซ้อนกับคำ การ ซึ่งหมายความว่า "งาน" เป็น กงการ มีความหมายว่า "กิจการ ธุรกิจ หน้าที่การงาน" ในภาษาไทยปัจจุบันคำ กงการ มักใช้เป็นภาษาพูดในความที่เป็นเชิงบอกปิดว่าไม่เกี่ยวข้องด้วย หรือเป็นเชิงหักท้วงว่าไม่สมควร เช่น ไม่ใช่กงการอะไรของเรา กงการอะไรของคุณด้วยละ

(เกียจ)คร้าน : 懶 **glan "ขี้เกียจ"

คำ คร้าน เทียบได้กับคำจีน **glan มักใช้เข้าคู่กับคำ เกียจ เป็น เกียจคร้าน เมื่อใช้พูดโดยปกติมักมีคำ ขี้ ประกอบหน้าเป็น ขี้คร้าน เช่น ขี้เกียจขี้คร้าน หมายความว่า "ไม่ยอมทำงาน"

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Bernhard Karlgren (1922: 1-42 และ 1957: 1-332) ได้ศึกษาเรื่องสำเนียงจีนเก่าไว้ในเรื่อง "The Re-construction of Ancient Chinese" และในเรื่อง "Grammata Serica Recensa"

คาบ(เกี่ยว): 盍 **gap “ต่อเนื่องกัน เกี่ยวพันกันอยู่”

คำ คาบ มีความหมายได้หลายอย่าง เป็นต้นว่า “ติดต่อกันเนื่องกัน” เช่น ที่ดินคาบเกี่ยวกัน “เอาปากหรือสิ่งที่มีลักษณะอย่างปากจับหนีบไว้” เช่น คาบข้าวไปบด “อยู่ตรงระหว่าง” เช่น คาบสมุทร “อยู่ตรงเกณฑ์ที่กำหนดพอดี” เช่น สอบไล่ได้คะแนนคาบเส้น จากความหมายที่กล่าวมานี้ คาบ ในความว่า คาบเกี่ยว นั้นมีความหมายตรงกับคำ **gap ในภาษาจีน

(โง้)งม : 儻 *ngam “โง้ เช่”

คำ งม เมื่อใช้ตามลำพังในภาษาไทยจะไม่ใช้ในความหมายว่า “โง้” แต่จะใช้เป็นคำกริยาที่มีความหมายว่า “ดำน้ำลงไปคลำหาของ คลำหาของในน้ำ” เช่น งมเข็มในมหาสมุทร ความหมายว่า “โง้” หรือ “เช่” ตามความหมายในภาษาจีนมิปรากฏเฉพาะในคำช่อน โง้ม อันเป็นการช่อนเพื่อแปลความหมายของอีกคำหนึ่ง

จง(รัก): 忠 *tjung “ซื่อสัตย์”

หากคำ จง มีความหมายว่า “ซื่อสัตย์” เช่นเดียวกับคำ *tjung ในภาษาจีน ผู้ที่มีความจงรักก็คือผู้ที่มีทั้งความซื่อสัตย์และความรัก

เสียงปฏิภาค (sound correspondance) ระหว่างเสียงพยัญชนะต้นของคำไทยและคำจีนคู่นี้ถือเป็นปกติ เพราะเสียงพยัญชนะต้น ต- กับ จ- แทนกันได้ ในภาษาไทยก็มีคำที่เสียง ต กับ จ สลับกันได้เช่นนี้ เช่น ตะขบ กับ จะขบ และ ตะเข้ กับ จะเข้

(จู้)จัก : 識 *sjek “รู้ จำได้ เคยพบปะ”

คำ จัก ในภาษาไทยมีความหมายต่างๆ หมายถึง “รู้ ทราบ แจ้ง จำได้” ก็ได้ หมายถึง “ทำให้เป็นแจ้งๆ หรือหยักๆ คล้ายฟันเลื่อย” ก็ได้ หมายถึง “เอาคมมีดผ่าไม้ไผ่หรือหวายให้แตกจากกันเป็นเส้นบางๆ” ก็ได้ หรือเป็นคำช่วยกริยาบอก

กาลภายหน้าก็ได้ คำ จัก ในความว่า “รู้ ทราบ แจ้ง จำได้” มักซ้อนกับคำ รู้ เป็น รู้จัก หมายถึง “เคยพบเคยเห็นและจำได้” เมื่อซ้อนกันหลายๆ คำเป็น รู้จักมักจี่ ก็ หมายถึง “คุ้นเคยกัน” โดยแปลตามความหมายของคำ มัก และ จี่ ซึ่งนำมาซ้อน เพิ่มนั่นเอง เพราะคำ มัก และ จี่ ตรงกับคำจีนว่า 慕 **mag “ชอบพอ รัก” และ 知 *tie “รู้ รู้จัก สนทนสนม ไกลชิด” ตามลำดับ

(จับ)เจ้า : 抓 *tsau “อาการที่(นก)เกาะจับ หรือหนึ่ง”

ในภาษาไทยคำ เจ้า มีความหมายว่า “อาการที่เกาะ จับ หรือนั่งอย่าง หงอยเหงา” มักพบใช้ร่วมกับคำอื่นเสมอ ได้แก่ จับเจ้า เช่น นกจับเจ้า นั้งเจ้า เช่น น้ำท่วมตองนั้งเจ้าอยู่กับบ้าน และเจ้าจุก เช่น นั้งเหงาเจ้าจุก คำ เจ้า น่าจะเป็นคำเดียวกับคำจีน *tsau

(จุน)เจือ : 佐 *tsâ “ช่วยเหลือ”

คำ เจือ ในคำซ้อน จุนเจือ หรือ เจือจาน น่าจะตรงกับคำจีน *tsâ ดังนั้น จุนเจือ ก็คืออุดหนุนคำจุนและช่วยเหลือ ส่วน เจือจาน ก็คือ ช่วยเหลือเมื่อแผ่ บางครั้งจะมีคำซ้อนเพิ่มเข้ามาเป็นการแปลขยายความอีกชั้นหนึ่งในภาษาไทย เป็น เกื้อหนุนจุนเจือ หรือ ช่วยเหลือเจือจาน

ฉัน(เพล) : 餐 *tshân “กิน”

คำ *tshân ของภาษาจีนมีความหมายว่า กิน โดยทั่วไป ในภาษาไทยคำ ว่า ฉัน ใช้ในความหมายที่แคบเข้า คือ จำกัดใช้เฉพาะภิกษุกับสามเณร

(หยาบ)ชำ : 粗 **dzog “หยาบ หยาบคาย”

เสียงปฏิภาณระหว่างส่วนท้ายของคำจีนกับคำไทยคู่นี้ถือเป็นปกติ เพราะ

เสียง **g ในส่วนท้ายของคำนี้ได้กร่อนหายไปโนสมันอันตะวันตก (206-24 ปีก่อนคริสตกาล) ในการเทียบเสียงปฏิภาครระหว่างคำจีนโบราณและคำไทยนั้น เสียง **ag ในภาษาจีนโบราณจะตรงกับเสียง - a ในภาษาไทย (Prapin 1975: 195-196) ฉะนั้นคำ ซ้า น่าจะเป็นคำเดียวกับคำ **dzag ในภาษาจีน

(แซ่)ซ้อง : 頌 *zjwong “สรรเสริญ”

คำไทย ซ้อง ในความหมาย “ร้องสรรเสริญ” มักใช้ซ้อนกับคำ แซ่ ซึ่งหมายความว่า “มีเสียงอ้ออิงจนฟังไม่ได้ศัพท์ โจษกันแพร่หลาย” เป็น แซ่ซ้อง ซึ่งหมายความว่า “เปล่งเสียงแสดงความนิยมยินดีหรือสรรเสริญกันทั่วไป”

ซก(ตาม): 索 *sâk “ไต่ถาม”

คำว่า ซก น่าจะตรงกับคำว่า *sâk ในภาษาจีน คำว่า ซก ในภาษาไทย ซึ่งมีความว่า “ไต่ถาม” นี้ จะใช้ตามลำพังเมื่อมีข้อความข้างเคียงบ่งชัดเจนว่าใช้ในความหมายอะไร แต่ส่วนใหญ่มักซ้อนกับคำอื่น ได้แก่ ซกถาม ซกใช้ “ไต่ถามไล่เสียงให้ถี่ถ้วน” ซกค่าน “ถามค่าน” และ ซกฟอก “ซักถามให้ได้ความจะแจ้ง”

ซ่าน(เซ็น): 散 *sân “กระจัดกระจาย กระจาย”

คำว่า ซ่าน น่าจะเป็นคำเดียวกับคำว่า *sân ในภาษาจีน คำ ซ่าน “กระจัดกระจาย” ในภาษาไทยนี้มักซ้อนกับคำอื่น เช่น ซ่านเซ็น หรือ แดกฉาน ซ่านเซ็น

(กระ)ไค: 梯 *thiei “บันได”

เมื่อพิจารณาจากคำจีนแล้ว จะเห็นว่าคำ ไค ในภาษาไทยน่าจะเป็นคำเดียวกับคำว่า *thiei ในภาษาจีน การที่คำในภาษาไทยมีพยางค์ กระ มาข้างหน้า

นั่นน่าจะมามีที่มาจากคำเต็มคำใดคำหนึ่ง ภาษาลาวเรียก กระได ว่า ชันได จึงอาจจะ เป็นไปได้ว่าพยางค์ กระ ในที่นี้เป็นพยางค์ที่กร่อนมาจากคำว่า ชัน นั่นเอง

ต่อ(สู้) : 斗 *t<=>u "สู้กัน"

คำว่า ต่อ ที่แปลว่า สู้กัน ปะทะกัน ในภาษาไทยปัจจุบันไม่ปรากฏตาม ลำพัง ปกติจะปรากฏร่วมกับคำอื่นๆ เช่น ต่อกร "สู้กัน" ต่อต้าน "ปะทะต้านทานไว้ สู้รบป้องกันไว้" ต่อตี "ตีปะทะหน้าเข้าไป" ต่อสู้ "รบกัน ตีรันกัน" แต่ในสมัยก่อน คำกริยา ต่อ มามีที่ใช้ตามลำพังเหมือนกัน เช่น ในพระราชนิพนธ์ รามเกียรติ์ ใน รัชกาลที่ 1 มีว่า "ซึ่งเจ้ามาต่อด้วยพ่อได้" คำว่า ต่อ น่าจะเป็นคำเดียวกับคำว่า *t<=>u ในภาษาจีน

ถด(ถอย) : 退 **th<=>d "ถอย ล่าถอย"

การศึกษาหาที่มาของคำ ถดถอย จากคำในภาษาจีนทำให้ได้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยและภาษาจีนเป็นสองชั้น เพราะคำ ถด มีเสียงพ้อง กับสำเนียงจีนโบราณ **th<=>d ส่วนคำ ถอย พ้องกับสำเนียงจีนเก่า *thuai สมัย จีนเก่านั้นเป็นสมัยที่เสียงตัวพยัญชนะท้ายบางเสียงในสำเนียงจีนโบราณได้กร่อน หายไป ในกรณีนี้เสียงพยัญชนะสะกด -d ของคำ 退 ได้กร่อนหายไป ทำให้เสียง กลายจาก **th<=>d ในสมัยจีนโบราณ เป็น *thuai ในสมัยจีนเก่า

(แดง)เถือก : 赤 **thjiak "สีแดง แดงเพลิง"

คำ เถือก ปัจจุบันใช้ในความหมายว่า "ด่าขไป ทัวไป (ใช้แก่สีแดง ในคำว่า แดงเถือก)" คำนี้น่าจะมีที่มาจากคำจีน **thjiak ซึ่งจะช่วยให้แปลคำ แดงเถือก ได้ และเข้าใจว่าเป็นการซ้อนคำซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกันเพื่อที่จะให้คำหนึ่งแปล ความหมายของอีกคำหนึ่ง คำ เถือก นอกจากปรากฏในคำว่า แดงเถือก แล้ว ยังมี ปรากฏในวรรณคดีเก่าๆ แต่ก็ไม่ทราบความหมาย เนื่องจากเป็นคำที่เลิกใช้แล้ว

หากคำ **เถือก** มีความหมายดั่งข้างต้น ก็จะแปลคำ **เถือกหินกร** และ **เถือกถ่อง** ซึ่งมีปรากฏในวรรณคดีเก่าๆ ได้

(ทาบ)ทาม : 談 *dam “พูดคุย”

คำ **ทาม** ในคำซ้อน **ทาบทาม** ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542) ให้ความหมายว่า “หยิ่งใจเขาดู ลงหยิ่งเสียงดู ติดต่อบอกถามเพื่อฟังความเห็นก่อนที่จะตกลงกัน” อาจจะตรงกับคำจีน *dam “พูดคุย”

เที่ยง(ผา) : 城 **djing “กำแพง กำแพงเมือง”

คำว่า **เที่ยง** เป็นคำไทยโบราณ มีความหมายว่า กำแพง เช่น **เที่ยงผา** หมายถึง กำแพงหิน คำว่า 城 *djing ที่แปลว่า กำแพง ในภาษาจีนเป็นคำโบราณ ปัจจุบันคำ 城 ในภาษาจีนมักใช้ในความหมายว่า เมือง อันเป็นความหมายที่กลายมา คำว่า 城 ในความหมายว่า กำแพง ยังคงเหลืออยู่ในคำบางคำ เช่น 長城 chángchéng “กำแพงเมืองจีน”

เที่ยว(ไป)เที่ยว(มา) : 徧 *dieu “ไป ๆ มา ๆ”

คำ **เที่ยว** ในภาษาไทยซึ่งมักใช้ซ้อนกับคำ ไป และ มา เรียงกันเป็นคำซ้อนสี่พยางค์ **เที่ยวไปเที่ยวมา** หมายถึง “เวียนไปเวียนมา ไปหรือมาบ่อยๆ” อาจตรงกับคำจีน *dieu “ไป ๆ มา ๆ”

(ลำบากยาก)นาน : 難 *nan “ยาก ลำบาก”

คำ **ยากนาน** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542) ให้ความหมายว่า “ลำบากมาก” อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบคำ **นาน** กับ *nan “ยาก

ลำบาก” ในภาษาจีนแล้ว ลำบากยากนาน น่าจะเป็นการซ้อนคำที่มีความหมายเดียวกัน 3 คำ คือ ลำบาก ยาก และนาน

ป่าว(ร้อง): 報 *pau “บอกให้รู้ทั่วกัน แจ้ง”

คำว่า ป่าว ในภาษาไทย น่าจะตรงกับคำภาษาจีนว่า *pau “บอกให้รู้ทั่วกัน แจ้ง” โดยทั่วไปคำ ป่าว มักปรากฏร่วมกับคำอื่น เช่น ป่าวร้อง “ร้องบอกให้รู้ทั่วกัน” ป่าวประกาศ “ประกาศให้รู้ทั่วกัน” และ ป่าวข่าว “กระพือข่าวให้รู้ทั่วกัน”

(หน้า)ผาก : 顛 **blag “หน้าผาก กะโหลกศีรษะ”

พยัญชนะต้นของรูปสืบสร้างในภาษาไทยดั้งเดิมของคำ ผาก เป็นพยัญชนะควบกล้ำ *phl- (Li1977: 88) จึงเป็นเสียงปฏิภาคกับเสียงพยัญชนะต้น **bl- ของคำนี้ ในภาษาจีน คำ 顛 มีความหมายว่า “หน้าผาก” ดังในคำ 額顛 éti แต่เมื่อผสมกับคำ “ศีรษะ” เป็น 顛頭 liútu จะแปลว่า “กะโหลกศีรษะ” คำ ผาก ในภาษาไทยมีความหมายว่า “ส่วนหน้าเหนือคิ้วขึ้นไป เรียกว่า หน้าผาก” และไม่ใช้ปรากฏตามลำพังในความหมายนี้

(ข้าง/ควาย)เผือก : 白 *bok “ขาว”

คำว่า เผือก น่าจะตรงกับคำภาษาจีนว่า *bok คำว่า เผือก ในภาษาไทยซึ่งมีความหมายว่า “ขาวอย่างผิดปกติ” นี้มักจะใช้สำหรับสัตว์บางอย่างที่มีผิวขาวอย่างผิดปกติ เช่น ข้างเผือก ควายเผือก เป็นต้น

(อ้วน)พี : 肥 *bjwei “อ้วน มัน”

(อ้วน)พี ในภาษาไทย น่าจะตรงกับคำภาษาจีนว่า *bjwei “อ้วน มัน” คำว่า *bjwei ปัจจุบันกลายเป็น féi ในภาษาจีนกลาง 肥豬 féizhu แปลว่า หมูที่

ขุนจนอ้วน 肥肉 féirou แปลว่า เนื้อที่ติดมันมากๆ คำว่า **พี** ในภาษาไทยปกติจะไม่ปรากฏตามสำผัส แต่จะซ้อนกับคำว่า อ้วน เป็น **อ้วนพี**

เสียงปฏิภาครระหว่างพยัญชนะต้นของคำไทยกับคำจีนคู่นี้ถือเป็นปกติ เพราะเสียงพยัญชนะต้น พ- (ph-) ในภาษาไทยปัจจุบันโดยทั่วไปคือเสียงพยัญชนะ *b- ในภาษาไทยดั้งเดิม แต่เสียงโฆษะ (voiced) ของพยัญชนะตัวนี้ได้กร่อนหายไป จนกลายเป็นเสียงอโฆษะ (voiceless) ในภาษาไทยและในภาษาไทถิ่นอื่นๆ (Prapin 1975: 126)

พีน(เสียว): 忿 *bjɯ↔ŋ “โกรธ ขุ่นเคือง”

คำว่า **พีนเสียว** “โกรธ” อาจตีความได้ว่า **พีน** ในที่นี้แปลว่า โกรธ หรือ ขุ่นเคือง โดยเทียบคำๆนี้กับคำจีน *bjɯ↔ŋ ซึ่งมีเสียงและความหมายตรงกันคือ “โกรธ ขุ่นเคือง” เสียงปฏิภาครระหว่างพยัญชนะต้นของคำไทยกับคำจีนคู่นี้ก็ถือเป็นปกติเช่นเดียวกับคำ **พี** ข้างต้น

(สะ)โก้: 婦 *bjɯ↔u “สะโก้ หญิงที่เข้ามาเกี่ยวดองโดยการแต่งงาน”

คำนี้ในภาษาไทยเป็นคำ 2 พยางค์ว่า **สะโก้** พยางค์ สะ- นั้นอาจกร่อนมาจากคำว่า สาว เดิมคงจะเป็น **สาวโก้** โดยหมายความว่าหญิงสาวที่เข้ามาเกี่ยวดองโดยการแต่งงาน ต่อมาพยางค์แรกกร่อนไปจึงกลายเป็น **สะโก้** รูปสืบลีสร้างของคำ **โก้** ในภาษาไทยดั้งเดิมคือ *bai (Li 1977: 65-66, 288-289)

มอด(ม้วย): 末 **mwād “ที่สุด สิ้นสุด”

(ม้วย)มิด: 滅 **miat “สิ้นไป ทำลาย ดับไป”

เสถียร โกเศศ (2515: 100-102) พบว่าในภาษาจีนมีคำอยู่สองคำซึ่งเมื่อจับเทียบเข้ากับภาษาไทย ก็มีความหมายและเสียงพ้องกันคือคำ 末 “ที่สุด สิ้นสุด” ใน

เสียงกวางตุ้งอ่านว่า หมุด เสียงแต้จิ๋วอ่านว่า มั่วต และคำว่า 滅 “สิ้นไป ทำลาย ดับ ไป” ในเสียงกวางตุ้งและแต้จิ๋วอ่านตรงกันว่า มิต คำทั้งสองนี้ดูใกล้กับคำว่า มอด (ม้วย) และ (ม้วย)มิต นอกจากนี้ท่านยังได้ค้นดูคำในภาษาไทยอื่นๆ และพบว่าในภาษาไทยใหญ่มีคำว่า มอด หรือ วอด แปลว่า ตาย หมด ถึงที่สุด ในภาษาไทยนุงมีคำว่า มิต แปลว่าดับ ในภาษาไทยขาวมีคำว่า มุด แปลว่า หมด ในภาษาไทยคำมีคำว่า มอด แปลว่า ดับ เมื่อเทียบกันดูแล้วจะเห็นว่าคำเหล่านี้คล้ายกับจะเป็นคำที่มาแต่เดิมคำเดียวกัน

เมื่อพิจารณาจากรูปสืบสร้างของคำทั้งสองนี้ในภาษาจีนโบราณ ก็พบว่ารูปสืบสร้างของคำทั้งสองมีเสียงใกล้กับคำในภาษาไทยมาก ดังนี้ 末 **mwâd มอด 滅 **miat มิต หนึ่งการศึกษาที่มาของคำ มอดม้วย จากคำในภาษาจีนยังทำให้ได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยและภาษาจีนเป็นสองชั้น คำ มอด มีเสียงพ้องกับรูปสืบสร้างภาษาจีนโบราณ ส่วนคำว่า ม้วย พ้องกับรูปสืบสร้างภาษาจีนเก่า 末 *mwâi ซึ่งเป็นสมัยที่เสียงพยัญชนะบางเสียงในภาษาจีนโบราณได้กร่อนหายไป

มิ่ง(ขวัญ): 命 **miang “ชีวิตที่ลิขิตไว้แล้ว”

เสถียรโกเศศ (2515: 99-100) อธิบายคำว่า มิ่ง ไว้ว่าเป็น

คำที่เข้าคู่กับคำว่า ขวัญ ... ซึ่งดูๆก็เหมือนจะแปลเป็นอย่างเดียวกัน เพราะคำที่ใช้ก็ออกจะคล้ายๆ กัน เช่น มิ่งเมือง มิ่งไม้ มิ่งขวัญ ... เราสอบดูในภาษาไทยใหญ่ มิ่งก็ว่า กำหนดที่ลิขิตไว้ ตามบุญกรรม...และ มิ่ง คำนี้คงแปลว่า ชีวิต ก่อนที่เราได้คำว่า ชีวิต มาจากภาษาบาลี เมื่อความหมายในคำ มิ่ง ย้ายมาใช้คำว่า ชีวิต แล้ว มิ่ง ก็มีความหมายกลายเป็น...สรุปความ ขวัญ ก็ดี มิ่ง ก็ดีเป็นคำที่เราเรียกแทนคำว่า วิญญาณ และ ชีวิต มาแต่เดิม และเป็นคำที่มีอยู่ในภาษาไทยทั่วไปตลอดจนภาษาจีน

คำในภาษาจีนที่ใกล้กับคำว่า มิ่ง คือคำว่า 命 **miang ซึ่งแปลว่า “ชีวิต กำหนดที่ลิขิตไว้แล้ว” เช่น 命也如何 ming yě rú hé ซึ่งแปลว่า ชีวิตก็เป็นอย่างนี้แหละ

มักจะใช้เป็นคำอุทานในความปลง และ 天命 *tiānmìng* ซึ่งแปลว่า กำหนดที่ฟ้าลิขิตไว้ หมายความว่า เป็นไปตามลิขิตหรือตามบุญกรรม

รัก(แร้ว): 腋 **rak “รักแร้ว”

คำนี้ในภาษาไทยปัจจุบันเป็นคำสองพยางค์ ในภาษาไทยอื่นๆ เช่น ไทขาว (White Tai) ไทดำ (Black Tai) และ แสก (Sak) ต่างก็ใช้คำที่ตรงกับพยางค์ที่สองของคำ รักแร้ว ในความหมายว่า รักแร้ว (Prapin 1975: 267) จึงอาจเป็นได้ว่า คำ รักแร้ว เป็นการนำคำ 2 คำ ที่มีความหมายเดียวกันมาซ้อนเข้าด้วยกัน

รูด(โคลน): 掬 *luât “ครูดออก ชูดออก”

เสียงปฏิภาครระหว่างพยัญชนะต้นของคำไทยและคำจีนคู่นี้ถือเป็นปกติ เพราะมีคำที่มีเสียงปฏิภาค ร- กับ *l- อยู่ไม่น้อย คำว่า รูด ในภาษาไทยเก่ามีความหมายเหมือนกับคำว่า *luât เช่นมีใช้ว่า รูดโคลน รูดข้าว ปัจจุบันพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542) ให้ความหมายของคำนี้ไว้ว่า “กริยาที่เอามือกำหรือจับสิ่งซึ่งมีลักษณะยาวๆ ให้เลื่อนไปตามยาว”

เรือก(สวน): 畷 **drj<->g “ที่ดินที่ไถและคราดแล้วหรือที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก”

คำนี้ในภาษาจีนโบราณมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกรล้า **dr- โดยเหตุที่ภาษาไทยปัจจุบันไม่มีพยัญชนะต้นซึ่งเป็นอักษรกรล้าเสียงนี้ จึงเป็นไปได้ที่เสียง **dr- อาจแตกเป็นเสียง d- คือ เทือก คำหนึ่ง และเสียง r- คือ เรือก อีกคำหนึ่ง คำว่า เทือก มีความหมายคล้ายกับคำว่า **drj<->g ในภาษาจีน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2542) ให้ความหมายว่า “ที่ดินที่ไถและคราด แล้วทำให้เป็นโคลนเป็นตมเพื่อตกกล้า เช่น ทำเทือกตกกล้า” ส่วนคำว่า เรือก มีใช้ในสำนวนเรือกสวน และมีความหมายว่า “ที่สวน” โดยที่คำ เรือก ใน เรือกสวน มิได้มี

ความหมายเฉพาะคำแต่อย่างใด หากจะถือว่าคำ **เรือก** ในความนี้ที่มีมาจากคำจีน ****drj←g** เช่นเดียวกับคำว่า **เทือก** แล้ว ก็จะแปลความได้เช่นเดียวกันคือ "ที่ดินที่ไถคราดแล้ว หรือที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก"

คำว่า **เรือก** อาจมีที่มาจากคำจีนอีกคำหนึ่งคือ 宅 ****drak** ซึ่งหมายถึง ที่ตั้งหลักฐานหรือที่อยู่อาศัย ในประเทศกสิกรรม เช่น ประเทศไทย ผู้มี "เรือกสวนไร่นา" นับเป็นผู้มีอันจะกิน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีทั้งที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก หรือ ที่ตั้งหลักฐานที่อยู่อาศัย มีทั้งสวน มีทั้งไร่ มีทั้งนา

(แกง) ส้ม : 糝 *sam "เปรี้ยว"

ปกติเมื่อกล่าวถึงรสต่าง ๆ จะใช้คำว่า **เปรี้ยว** ที่จริงแล้วในภาษาไทยมีคำที่หมายถึงรสเปรี้ยวอยู่อีกคำหนึ่ง คือคำว่า **ส้ม** แต่เป็นคำที่ไม่เคยปรากฏใช้ตามลำพังในความนี้ โดยทั่วไปเมื่อพูดว่า **ส้ม** เรามักจะคิดไปถึงผลไม้สกุลหนึ่งจำพวก ส้มเกลี้ยง ส้มเขียวหวาน ส้มโอ คำ **ส้ม** ในความว่า "เปรี้ยว" มีใช้ในภาษาไทยถิ่นอื่น และในภาษาไทยถิ่นด้วย แต่ในภาษาไทยโดยปกติพบอยู่แต่ในคำผสมไม่กี่คำ เช่น **แกงส้ม** คือ แกงชนิดที่มีรสเ็นรสเปรี้ยว **ตำส้ม** หรือ **ส้มตำ** คือ ของกินชนิดหนึ่ง เอามะละกอบดมาตำผสมกับเครื่องปรุง มีรสเปรี้ยว **น้ำส้มสายชู** คือ ของเหลวชนิดหนึ่งใช้ปรุงอาหาร มีรสเปรี้ยว จากตัวอย่างคำทั้งสามจะเห็นได้ว่าคำ **ส้ม** ในคำเหล่านั้นยังคงความหมายว่า "เปรี้ยว" อยู่ เทียบได้กับคำภาษาจีนว่า ***sam** อันเป็นคำที่มีเสียงและความหมายตรงกัน

อก(ไก่อ): 屋 *2uk "เรือน บ้าน"

(อก)ไก่อ: 架 *ka "โครง หรือ สันหลังคา"

คำว่า **อกไก่อ** ในภาษาไทยซึ่งหมายถึง "ไม้เครื่องบนที่พาดเบื้องบน เป็นสันหลังคาเหนือโถง" มีผู้อธิบายว่าที่เรียกว่า **อกไก่อ** นั้น เพราะโครงไม้เครื่องเรือนส่วนนั้นมีลักษณะเหมือนอกไก่อ ถ้าพิจารณาจากคำจีน คำนี้น่าจะมีที่มาจากคำว่า

屋架 *2uk *ka ซึ่งเป็นคำประสมมาจากคำว่า *2uk “เรือน บ้าน” กับ *ka “โครง หรือ สันหลังคา” ในภาษาจีนคำว่า *2uk *ka เป็นคำเรียกตัวไม้ที่มาพาดต่อกันเป็นสันหลังคาและเป็นโครงของตัวบ้าน

จากตัวอย่างซึ่งนำมากล่าวในบทความวิจัยนี้³ จะเห็นได้ว่าการศึกษาคำในภาษาไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำที่เป็นสองพยางค์และคำซ้อนนั้น จะพิจารณาสืบสาวหาที่มาและความหมายจากคำในภาษาจีนได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังอาจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีนได้ด้วย ในการศึกษาคำไทยและคำจีนซึ่งมีความเหมือนหรือใกล้เคียงกันและมีการปฏิภาณของเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในงานของผู้เขียน (1975) นั้น ผู้เขียนได้จัดความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีนเป็นสองชั้น คือ ชั้นหนึ่งเป็นความสัมพันธ์เนื่องมาจากเป็นภาษาตระกูลเดียวกันมาตั้งแต่เดิม ซึ่งโดยหลักใหญ่เป็นคำไทยที่เสียงพ้องกับสำเนียงจีนโบราณ อีกชั้นหนึ่งเป็นความสัมพันธ์อันเนื่องมาจากการยืมคำใช้ในภาษาซึ่งในหลักใหญ่เป็นคำไทยที่เสียงพ้องกันกับสำเนียงจีนเก่า หรือสำเนียงจีนปัจจุบันถิ่นต่างๆ เช่น คำว่า มอด ในภาษาไทย และ 末**mwád ในภาษาจีนโบราณนั้น นับเป็นคำร่วมตระกูลภาษาจีน-ไทย ส่วนคำว่า ม้วย และ 滅**mwái ในภาษาจีนเก่า นับเป็นคำยืมระหว่างภาษาจีน-ไทย ข้อสันนิษฐานนี้หากเป็นจริง ก็เป็นการแสดงได้อีกกรณีหนึ่งว่า “คำไทยแท้ไม่สามารถต่อต้านอำนาจของคำต่างประเทศได้” (ช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ 2489: 56) คำยืมมักจะเข้ามาแทนที่หรือใช้คู่กันไปกับคำเดิมในภาษาในหลายๆ กรณี ภาษาไทยโดยเหตุที่เป็นภาษาคำโดด จึงมักจะรักษา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

³ บทความนี้ปรับปรุงแก้ไขจากบทความ “Tracing the Meanings of Thai Disyllabic Words” ใน *Papers from the Tenth Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistic Society*, 2000, edited by Marilyn Macken (Tempe: Program for Southeast Asian Studies, Arizona State University), pp.285-296.

รูปคำไทยแท้หรือคำเดิมเอาไว้ได้ โดยนำมาซ้อนกันเข้ากับคำยืมที่ได้มาใหม่ อย่างในกรณีคำว่า ม้วย ก็นำไปซ้อนกับคำเดิมคือ มอด และ มิต เป็น มอดม้วย และ ม้วยมิต

บรรณานุกรม

ช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ. 2489. *ภาษาจีนและภาษาไทยถิ่นเป็นประโยชน์เพียงใดในการค้นคว้าหาที่มาของคำในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 2515. *ไทย-จีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

Karlgren, Bernhard. 1957. Grammata Serica Recensa. *Bullitin of the Museum of Far Eastern Antiquities*. 20: 1-332.

Karlgren, Bernhard. 1992. The Reconstruction of Ancient Chinese. *Toung Pao*. 21: 1-42.

Li, Fang-Kuei. 1971. Shàng-küiyin yénchiù. *Chinghua Hsuehpao* 9 (1971): 1-61.

Karlgren, Bernhard. 1977. *A Handbook of Comparative Tai*. Hawaii: The University Press of Hawaii.

Manomaivibool, Prapin. 1975. *A Study of Sino-Thai Lexical Correspondences*. Ph.D. Dissertation, University of Washington.

ศูนย์วิจัยภาษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย